

Ana Grama la 75 de ani

Pe la mijlocul lunii august, Ana Grama – pentru mine, întotdeauna, chiar și în cele mai fugare gânduri în care chipul său își face loc, „Doamna Grama” – a împlinit 75 de ani. O vârstă frumoasă, mai ales atunci când ideea de bilanț, de retrospectivă, pe care această sumă de ani o implică, conturează un profil intelectual și o biografie profesională cu rezultate complexe, modelatoare și durabile, așa cum sunt cele de care i se leagă numele.

Am cunoscut-o cu douăzeci și cinci de ani în urmă, în perioada în care traiectoria vieții o aducea în iureșul de activități ce marca programul de dezvoltare al nou înființatului Muzeu al Civilizației Populare, cel care va deveni, în scurt timp, Complexul Național Muzeal ASTRA din Sibiu. Intra astfel, cu o solidă experiență de muzeograf și istoric în spate, în spațiul etnologiei, al etnomuzeologiei de fapt. Așa cum își amintește, raportând „necesitățile la posibilități”, s-a optat pentru „cea mai eficientă” soluție de valorificare a bagajului de cunoștințe pe care îl aducea cu sine, la vârsta unei indubitabile maturități profesionale, repartizându-i-se „un serviciu preocupat de evidențele specifice și recuperările documentare.” Într-adevăr, în cadrul eforturilor de creare și dezvoltare a Complexului Național Muzeal ASTRA din Sibiu, prof. univ. dr. Corneliu Bucur, directorul instituției, îi va încredința misiunea organizării unui serviciu modern de informare în domeniu, Centrul de Informare și Documentare în Etnologie, care va purta numele lui Cornel Irimie (fondator al Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului). Se poate spune că responsabilitățile acestui ultim loc de muncă i-au oferit cadrul optim pentru a exprima convingător, vizibil și energetic cum, într-o profesie, pot fi integrate, devenind semnificative, *toate* experiențele și activitățile trecute, cum fiecare proiect anterior – reușit, lăsat în urmă sau reluat – a anticipat și redefinit, pe tăcute, rezultatele momentului prezent.

Prin pregătirea de bază, Ana Grama este arhivist: a absolvit în 1961, alături de încă șase colegi, secția aferentă acestei specializări de la Facultatea

de Istorie a Universității din București. Cea mai mare parte a cronologiei profesionale o situează în domeniul colecțiilor și al documentării istorice. A lucrat aproape două decenii la Muzeul ASTRA din Sibiu, ca șef de secție și cercetător științific, în afara celor, însumăți, peste zece ani la Muzeul Județean Prahova din Ploiești (1961–1968) și la Muzeul Brukenthal (1975–1979). O viață de muzeograf. În completare, sau mai degrabă în chiar miezul acestei meserii, rămâne, cea mai mare, pasiunea pentru arhive, cu tot ceea ce ea presupune: rigoare științifică, meticulozitate, grijă obsesivă pentru amănunt, calmul incomensurabil al paleografului, așteptarea răbdătoare a momentelor de înțelegere, când din acumularea de date se naște sinteza. Cei șase ani de lucru ca bibliotecar și documentarist (la Biblioteca Nicolae Iorga, și la Casa Corpului Didactic Prahova) sau alți ani care au părut s-o țină de-o parte, pentru o vreme, de această preocupare, nu au făcut decât să-i potențeze perspective noi și să-i creeze cadre de întâlnire neașteptate cu temele centrale ale activității sale de cercetător, istoric și etnolog.

Ana Grama aparține etnologiei atât într-un sens general al cuvântului, cât și dintr-un punct de vedere foarte specializat al acestei vocabule. Nu afirmăm acest lucru doar pentru că rândurile de față sunt alcătuite cu intenția de a-i aduce un binemeritat omagiu în periodicul *Studii și Comunicări de Etnologie*, apărând deci, firească, preocuparea punerii în lumină, cu preponderență, a dimensiunii etnologice și etnomuzeografice a activității sale. Acest decupaj nu este doar rezultatul asumării unui punct de vedere, mai mult sau mai puțin influențat de o conjunctură anume, ci mai ales o evidență. Ea devine din ce în ce mai clară pe măsură ce te apropii de corpusul de lucrări rezultate în urma a 50 de ani de activitate științifică. Când vine vorba despre acest lucru, autoarea, însăși, face trimitere la trei orientări majore ale cercetărilor pe care le-a desfășurat: „Din viața satului românesc”; „Personalități. Evenimente. Structuri socio-ocupationale. Instituții”; „Istoria Muzeului Asociațiunii”. În anul 2000, prof. Ilie Moise se apropia analitic de acest corpus de lucrări însumând volume, studii, articole și comunicări – un număr impresionant de titluri –, dar și expoziții, publicații pe suport digital sau diverse produse științifice derivate din activitatea de documentare. Un deceniu și jumătate scurs de atunci și lucrări publicate în acest interval de autoarea pe care o sărbătorim, îi consolidează concluziile: „... Ana Grama și-a câștigat un loc bine conturat în istoria etnologiei românești.”

Notăm, într-adevăr, amprenta etnologică atât la nivelul alegerii subiectelor, cât și la cel al tehnicilor de lucru. Din punct de vedere tematic, se remarcă, de exemplu, orientarea sărbătoritei noastre spre *civilizația imaginii* și spre *civilizația scrierii*. Cuvântul-cheie este aici *civilizație*, concept central în etnologie. Metodologic, la loc de frunte se află „micro-istoria”. A lucrat deci, cu cele trei categorii de „opere” fundamentale ale domeniului, așa cum sunt ele definite de antropologia culturală a prezentului: imagini, texte, și obiecte. Astfel, fonduri iconografice, prea puțin cunoscute sau complet nevalorificate,

i-au intrat în atenție. A descoperit și identificat colecții de fotografie veche și clișee pe sticlă de valoare maximă, xilogravuri și „colaje de litografii”. Spațiul sud-transilvan, mai ales, e cel vizat tematic în aceste imagini. Clișeele pe sticlă și originalele setului de fotografii realizate de Th. Glaz și Karol Koller, datând din primele decenii ale post-pășoptismului și vizând documentarea imagistică a costumelor populare pentru cinci etnii transilvane, precum și iconografia moștenită din vechile colecții ale ASTREI, folosită până atunci doar ca „ingredient” expozițional, au devenit elementele „nucleului dur” al acestor cercetări și valorificări. Le-a restituit prezentului prin introducerea lor în circuitul de valori semnificative, prin comunicări la sesiuni naționale și internaționale, articole și studii, și îndeosebi prin expoziții. Așa cum mărturisește, etno-expozițiile sunt cele care au reprezentat-o cel mai bine în anii în care a lucrat la Muzeul ASTRA. Se cuvine să menționăm câteva titluri, care ilustrează cu prisosință tematica etnologică: *Copilăria – un miracol etern* (Sibiu, Brașov – colab.), *Noi, rromii* (expoziție documentar-fotografică; Sibiu, SUA, Budapesta – colab.) sau *Fotografia documentară veche* (Sibiu, București, Kommern-Germania, colab.).

Studiile legate de *civilizația scrierii* vizează pe de-o parte aplecarea deopotrivă pasionată și răbdătoare asupra bogatei *Arhive a Mitropoliei Ardealului din Sibiu*, cu precădere anii 1780–1913, pe de altă parte colaborarea activă la cercetarea comunităților rurale din spațiul arcului intracarpatic. Ele direcționează căi și subiecte înspre câteva dintre segmentele majore din repertoriul clasic al etnologiei, punând la bază surse variate, de la răboaje la înscrisuri în care se regăsesc informații valoroase despre viața cotidiană a țaranului: căsătorie, cătănie, documente de proprietate, adaptarea la mediul socio-economic în schimbare, participarea la exercițiul decizional, atașamentul față de tradiții... Ele se așează firesc în linia scrierilor de istorie culturală, realizând adevărate arcuri peste timp, constituindu-se în „micro-istorii” care conturează, prin intermediul cercetării calitative, fundamentul înțelegerii fenomenului tradițional contemporan. Regăsim valorificate în lucrările Anei Grama toate acele potențe pe care a dorit să le facă vii și înțelegerii generației următoare, mai ales în calitatea sa de dascăl (să nu uităm că a fost, vreme de șapte ani, lector asociat la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, unde a coordonat teze de licență cu teme din viața satului românesc transilvănean): capacitatea de a avea în vedere, în permanență, virtuțile documentului inedit chiar și atunci când subiectul abordat pare cunoscut, curiozitatea de a decela, în document, resurse „ascunse” și, așa cum notează în amintirile sale, îndeosebi necesitatea de a conștientiza faptul că, mai multe sau mai puține, „atâtea câte mai există”, aceste surse „li se oferă, le stau la îndemână”.

Trebuie, în acest moment al prezentării noastre, să subliniem că toate aceste preocupări și rezultate profesionale pun în lumină o relație fecundă cu ceea ce putem numi, fără teama de a greși, structura existenței Anei Grama. E un lucru observat de cei care i-au urmărit biografia intelectuală și au scris sau

au vorbit despre ea, dar un lucru decelabil și în amintirile proprii. Pentru că, dacă e să facem trimitere la „segmentul etnologic” al acestui traseu, atunci să nu uităm că Ana Grama venea „pregătită”, existențial, cu date fundamentale pentru acest domeniu. E suficient să amintim, credem, chiar și numai două asemenea jaloane existențiale. Unul ar fi faptul că s-a născut la sat (la Rodbav, în județul Brașov). Aici, în casa bunicilor din partea mamei, „economi de pământ”, cu părinți – așa cum mărturisește: „*un Ioan și o Ana*, oameni obișnuiți în satul transilvan din prima jumătate a secolului al XX-lea”, a avut parte de acele modele de viață care i-au creat ambianța optimă necesară pentru a dezvolta respectul față de oameni, față de muncă, față de tradiții. Dar și – așa cum scrie în amintirile sale – față de cărți, de învățătură. Vorbind despre această perioadă de început, prof. univ. dr. Ilie Moise arată că, în plus față de acest mediu „clasic” – și iată-ne ajunși și la cel de-al doilea element de jalonare – Ana Grama a „beneficiat [...] de faptul că făcea parte din familia *Mușlea*”. „Ana Grama – spunea prof. Moise – a fost marcată de prezența în familie a două personalități: Candid C. Mușlea – protopop stavrofor, cu «brâu roșu» și arhivist la Brașov, autor al binecunoscutei istorii a Bisericii Sf. Nicolae din Schei și Ion Mușlea – cercetătorul folclorist din Cluj.”

Dacă începuturile vieții i-au pus la dispoziție suficiente cunoștințe despre „spiritul” satului transilvan și despre modul în care se trăia acolo, dacă studiile au pregătit-o ca arhivist și istoric, profesiunea a format-o – așa cum am insistat încă de la începutul acestei prezentări – ca muzeograf. Un muzeograf complet prin practicarea meseriei vreme de câteva decenii, dar și prin faptul că a introdus în activitățile sale dimensiunea reflexivă cu privire la aceasta. Este momentul care i-a permis, din nou, să-și valorifice larga paletă a unei cunoașteri formate de-a lungul unor ani lungi și rodnici de neobosită cercetare. S-a conturat astfel preocuparea pentru realizarea primei istorii extinse a etnomuzeografiei sibiene, având ca rezultat principal cele peste 300 de pagini ale volumului cu titlul *Etnomuzeografie transilvană. Muzeul „Asociațiunii” (1905–1950)*. Apărută în anul 2010, această amplă monografie, cu documente și ilustrații inedite, urmărește original și convingător meandrele evoluției celui dintâi muzeu românesc.

Nu ne-am propus, în redactarea acestei scurte prezentări, să prezentăm amănunțit contribuțiile științifice ale Anei Grama. Nici nu ar fi posibil, în spațiul dat, având în vedere sutele de contribuții pe care le-a însumat activitatea sa de-a lungul anilor. În trecut, fie spus, numai numărul comunicărilor la întâlniri științifice cifrează peste 160 de contribuții, iar numărul de volume și colaborări la volume trece de zece, fără a pune la socoteală materialele publicate în diferite periodice ale Academiei Române, instituțiilor ecleziastice, sau editate de universități sau centre specializate. Pentru cei care doresc un acces rapid la aceste materiale, Centrul de Informare și Documentare în Etnologie al Muzeului ASTRA, cu materialele sale despre și de la oameni de știință marcanți ai acestui domeniu (să nu uităm că în rafturile bibliotecii de

specialitate din acest centru se regăsesc bibliotecile personale Cornel Irimie și Gheorghe Pavelescu) ar fi o bună intrare. Pentru cei care vor o trecere în revistă sintetică, prezentarea făcută de prof. Ilie Moise în al său volum, sensibil intitulat, *Efigii sentimentale* (Sibiu, 2008), este o perfectă introducere. Pe de altă parte, cu rol eficient de informare, o aproape exhaustivă oglindă va fi, pentru doritor, lista din volumul *Ana Grama la 70 de ani*, lucrare publicată în anul 2010, la Editura Eurocarpatica „ca prim număr al colecției de carte «Profesioniștii noștri».”

În încheierea acestor rânduri, se cuvine să amintim, încă o dată, că inițiativa prestigiosului periodic *Studii și Comunicări de Etnologie*, coordonat de prof. univ. dr. Ilie Moise, de a oferi, anual, spațiu de sărbătorire a aniversărilor specialiștilor domeniului este o cale de neînlocuit nu numai pentru „amintiri”, ci și pentru „întâlniri esențiale”. În ceea ce ne privește, ne face plăcere, și de data aceasta, să ne aducem omagiul. Cu mult respect și prețuire, acum, la ceas aniversar, o caldă și sinceră urare de viață lungă însoțită de multe și noi împliniri!

Maria BOZAN
Cercetător științific